

PROIECȚIA MEDIATICĂ A INFRAȚIUNILOR ÎN PRESA AUTOHTONĂ

Georgeta STEPANOV,

doctor habilitat, profesor universitar,

Universitatea de Stat din Moldova

Decan al Facultății Jurnalism și Științe ale Comunicării

As a subject of media coverage, crimes may be considered a part of the media agenda, a matter of priority, showing constant interest to this subject. This interest comes due to the violent content, through which crimes are projected in the public space and to the sensational and negative character of media reports about crimes, having a direct impact on the public, causing certain psychological feelings and generating strong and long-lasting effects. That is why, the role of media institutions in reflecting crimes and in shaping the perceptions and attitudes of social individuals in relation to them is undeniable. Or, in the collective thinking, the media continues to be associated with a forum for debating values, behaviors and ideals worth following. Precisely for these reasons, the media in general and journalists in particular have a duty to approach the subject about crime very responsibly, showing accuracy in presenting the facts and objectivity in issuing value judgments.

Keywords: mass-media, crime, media projection, approach, media consumers

Orice faptă, acțiune sau activitate umană, care contravine normelor în vigoare, reprezintă o infracțiune. Infracțiunile sunt acte de conduită deviată a ființei umane care, dat fiind faptul că tulbură ordinea socială și de drept, sunt supuse represiunii penale. Conform art. 14, alin. (1) din Codul Penal al Republicii Moldova: „Infracțiunea este o faptă (acțiune sau inacțiune) prejudiciabilă, săvârșită cu vinovăție și pasibilă de pedeapsă penală” [1].

Infracțiunile au caracter antisocial și constituie pericole sporite, în particular, pentru indivizii sociali, întrucât dezorientează acțiunea socială a acestora, și pentru societate, în general, deoarece împiedică dezvoltarea firească a fenomenelor și proceselor sociale și societale. „Pericolul social al infracțiunii este apreciat în dependență de valoare socială care este afectată, de împrejurările în care se săvârșește fapta și nu în ultimul rând de personalitatea infractorului. De aici rezultă că pericolul social este diferit pentru toate infracțiunile, în funcție de interesul ocrotit, valoare socială protejată, afectate de fapta penală” [2]. Dat fiind impactul și efectele nocive pe care le generează, infracțiunile prezintă interes pentru diferite instituții sociale și grupuri profesionale, aflându-se în atenția permanentă a acestora fie ca obiect de reflecție și de reflectare, fie ca obiect de investigare și de interpretare sau fie ca obiect de cercetare și de analiză. Printre aceste instituții se numără și mijloacele de informare în masă, care exploatează infracțiunile drept obiect de reflectare mediatică. Fiind incluse în diapazonul tematic curent al presei, infracțiunile sunt procesate și transformate în imagini mediatice, care, ulterior, completează pe agenda publică și ajung atât la cetățenii de rând, cât și la factorii de decizie.

Infracțiunile, ca subiect de reflectare mediatică, fac parte în mod prioritar din agenda tuturor instituțiilor de informare în masă, fie acestea de nivel internațional, național sau local, fie din presa tipărită, audiovizuală sau online. Acest fapt se datorează, în primul rând, conținuturilor violente prin intermediul cărora infracțiunile sunt proiectate în spațiul public, or, consumatorii de media din toate timpurile și din toate colțurile lumii au demonstrat un interes constant pentru informațiile violente, pe care le așteaptă, le caută și le asimilează foarte rapid și cu mult interes. În al doilea rând, acest lucru se întâmplă din cauza caracterului senzațional și negativist al relatărilor mediatice despre infracțiuni, care are un impact direct asupra publicului, provocând anumite trăiri psihologice și generând efecte puternice și de lungă durată. Și întrucât subiectele jurnalistice, care reflectă diferite tipuri de infracțiuni, asigură tirajele publicațiilor periodice și rating-urile emisiunilor radiofonice și televizate, ele sunt amplasate pe primele pagini ale ziarelor sau ocupă primele locuri în buletinele și jurnalele de știri. Din aceleași considerente, fluxurile informaționale zilnice abundă în titluri, texte și imagini despre infracțiuni, scandaluri și violență, or, „aceste materiale sunt consumate cu mult interes și cu multe emoții de public, intensitatea emoțiilor crescând odată cu dramatismul istoriei...” [3, p. 4]. Ca rezultat al activității extrem de frecvente a mass-mediei de reflectare a infracțiunilor, în circuitul lingvistic a apărut un termen nou – terorismul mediatic – care, între altele, include avalanșa de crime, violuri, bătăi etc., proiectate în spațiul public prin imagini mediatice, transmise maselor largi în formă de știri, relatări, reportaje sau comentarii.

Interesul sporit al consumatorilor de media pentru materialele care aduc pe agenda publică diferite tipuri de infracțiuni este determinat de conotația negativistă acestora. Caracteristica de material „negativist”, în opinia lui Octavian Mihail Sachelarie, poate avea următoarele explicații:

– evenimentele negative corespund mai bine criteriului frecvenței decât evenimentele pozitive care, de regulă, au nevoie de mult timp pentru a fi edificate (prin frecvență se înțelege perioada de timp necesară unui eveniment pentru a se desfășura; cu cât acesta corespunde mai mult frecvenței de apariție a mediilor, cu atât este mai mare posibilitatea de a deveni știre.);

– evenimentele negative sunt univoce: despre interpretarea unui eveniment ca fiind negativ există un larg consens;

– evenimentele negative sunt consonante: ele corespund concepției despre lume și viață a multor oameni [4, p. 106].

Pentru reflectarea infracțiunilor, jurnaliștii folosesc diferite tipuri de abordări mediatice, cele mai reușite considerându-se abordarea conflictologică și abordarea juridică. Abordarea conflictologică/conflictogenă este aplicată pentru reconstruirea compoziției crimelor săvârșite de anumiți oameni sau grupuri, accentul fiind pus pe relațiile dintre aceștia. Acest tip de abordare încearcă să identifice scopurile individuale ale infractorilor sau pe cele colective ale grupurilor infracționale, să

stabilească motivele comportamentelor individuale sau colective și să explice factorii generatori, subiectivi și obiectivi, ai acțiunilor infracționale. O atenție deosebită în abordarea conflictologică a realității se acordă analizei motivelor crimei comise. „În materialele de acest fel, potrivit psihologilor, apare nu doar direcția relațiilor dintre subiect și obiect, dar și ceea ce conțin aceste relații. Înțelegerea motivului permite dezvoltarea multor aspecte necunoscute ale faptelor omenești, îndeosebi de ce a recurs omul la aceste acțiuni” [5]. Așadar, pentru înțelegerea și explicarea genezei acțiunii infracționale, precum și pentru prognozarea manifestărilor ulterioare ale acesteia este important ca jurnalistul să identifice cadrul motivațional al infractorilor.

Abordarea juridică, de asemenea, este orientată să reconstruiască compoziția infracțiunilor, doar că, spre deosebire de cea conflictologică, ea pune accentul în special pe aspectul moral al crimei și mai puțin pe caracterul ei sau pe cadrul motivațional și relațional al infractorilor. Ea este orientată să prevină oamenii despre existența unor astfel de acțiuni și despre pericolele pe care acestea le reprezintă, să-i ajute să conștientizeze caracterul lor antisocial și să identifice rădăcinile răului omenesc. Totodată, această abordare reliefează circumstanțele și contextele propice pentru săvârșirea infracțiunilor, precum și modalitățile de contracarare a acestora și de sancționare a autorilor infracțiunilor. Se consideră că accentuarea informației privind pedepsele legale, pe care urmează să le execute infractorii, contribuie la prevenirea infracțiunilor, la reducerea amplitudinii și la micșorarea numărului acestora.

Infracțiunile sunt parte din problematica presei și dețin poziții foarte avantajoase pe agenda media, în pofida faptului că reflectarea frecventă și detaliată a acestora are un impact social negativ și un rol extrem de nociv. Or, acest gen de informație, având o vădită conotație violentă, atrage, prioritar, adolescenții și tinerii din familii social-vulnerabile, precum și indivizii cu un nivel redus de instruire și de educație, sistemele de valori ale cărora nu sunt suficient de stabile pentru a-i proteja și a-i face imuni în fața comportamentelor deviaționiste și/sau criminogene. Ca urmare, reflectarea mediatică a infracțiunilor este percepută de aceștia în mod greșit drept suport informațional sau/și punct de reper pentru acțiunilor lor sociale, or, ei adesea mimează în viața de zi cu zi ceea ce au văzut pe micile ecran, au auzit la radio sau au citit în internet. „Mass-media este, pe de o parte, un factor criminogen în sine, iar pe de altă parte, un potențator al tuturor celorlalți factori, al tuturor celorlalte cauze privind creșterea criminalității, ceea ce obligă la o creștere a modalităților de studiu și de combatere a influenței sociale nocive pe care o poate exercita, dincolo de rolul său incontestabil în privința progresului omenirii” [6]. Astfel, modul în care mass-media reflectă infracțiunile influențează direct percepțiile maselor în raport cu aceste manifestări, fapt care, odată conștientizat, trebuie să responsabilizeze presa în procesul de abordare mediatică și de tratare a acestor subiecte de interes public. În această ordine de idei, responsabilitatea jurnaliștilor pentru impactul și efectele relatărilor lor obține o nouă intensitate, „or,

tocmai modalitatea de reflectare, unghiul de abordare și accentele logice pe care le pun aceștia în articole determină atitudinea societății față de problema pusă în discuție” [7]. Responsabilitatea socială ca valoare de judecată este primordială în procesul de reflectare a infracțiunilor, deoarece „mediatizarea unilaterală, agresivă, părtinitoare, incompetentă etc. poate provoca reacții inadecvate, care pot genera noi conflicte, prin aceasta complicându-se și mai mult starea de lucruri existentă. Și, din contra, reflectarea argumentată, echilibrată, „la rece” poate calma spiritele, diminua reacțiile negative, crea condiții pentru dialogul social și, în fine, poate contribui la soluționarea acestor probleme” [8].

Cercetarea modului în care mass-media reflectă infracțiunile a fost inițiată în vederea identificării unei viziuni de ansamblu asupra stării actuale și perspectivei proiectării în spațiul mediatic a acestui gen de informație, asupra efectelor acesteia, precum și asupra punctelor forte și a celor vulnerabile ale acestui tip de scriitură media. Pentru realizarea scopului propus, au fost trasate câteva obiective de cercetare, cum ar fi: identificarea locului materialelor despre infracțiuni în paginile ziarelor, în jurnalele TV și în buletinele radiofonice; definirea condițiilor de manifestare a acestui tip de produse media; stabilirea compoziției conținuturilor; analiza conținuturilor din perspectiva vârstei, genului, categoriei sociale, mediului de trai etc. a protagoniștilor; determinarea celor mai des folosite forme de expresie pentru redarea infracțiunilor, identificarea gradului de respectare a principiilor etice etc. Validitatea ipotezei, precum că modul în care mass-media reflectă infracțiunile influențează direct percepțiile maselor în raport cu acest fenomen social, a fost demonstrată atât de rezultatele cercetărilor cantitative, cât și de cele ale cercetărilor calitative. Rezultatele cercetărilor cantitative s-au materializat în următoarele concluzii:

1. Materialele jurnalistice, care au ca obiect de reflectare infracțiunile, folosesc pentru abordarea acestora conținuturi textuale, în formă tipărită și/ sau verbală, și conținuturi iconografice, atât imagini statice, cât și dinamice. Raportul text - imagine variază în funcție de tipul de media în care aceste materiale apar. Astfel, dacă în presa tipărită textul prevalează asupra imaginilor, în presa audiovizuală situația este invers proporțională: imaginile întotdeauna au prioritate în raport cu discursul rostit.

2. Pentru reflectarea infracțiunilor, mass-media utilizează atât materialele de autor, realizate de jurnaliști, cât și materialele de arhivă și informațiile operative, realizate de angajații instituțiilor de forță, prioritar de către cei de la Ministerul Afacerilor Interne. Informațiile parvenite de la organele de forță relatează despre furturi, jafuri, tâlhării, acte de huliganism, omoruri etc.

3. Infracțiunile sunt mediatizate, prioritar, prin intermediul genurilor informative, analizele practic lipsind din conținuturile presei autohtone. Pentru a reflecta infracțiunile, jurnaliștii din online și cei de la agențiile informaționale fac apel, de regulă, la știre, iar jurnaliștii din televiziune și cei din presa tipărită – la reportaj.

4. Din perspectiva genului, cel mai frecvent devin protagoniști ai materialelor despre infracțiuni bărbații, în special, cei tineri și maturi. De regulă, aceștia apar ca instigatori și/sau autori ai unor acțiuni cu caracter de infracțiune sau ca complici la săvârșirea unor infracțiuni.

5. Dacă ne referim la categoriile sociale din care fac parte protagoniștii materialelor despre infracțiuni, în prim-plan iese persoanele cu antecedente penale, cele neangajate în câmpul muncii și cele care nu au un loc stabil de muncă. Cel mai rar devin protagoniști ai unor astfel de conținuturi jurnalistice intelectualii, asemenea materiale, însă, au un impact foarte mare asupra societății și generează efecte puternice și de lungă durată.

6. Cele mai multe materiale jurnalistice, care au în vizor acțiunile infracționale, relatează despre infractorii și infracțiunile săvârșite de aceștia în centrele urbane din țară, preponderent în municipiile Chișinău și Bălți. Astfel, circa două treimi din subiectele reflectate în acest fel de materiale se produc în mediul urban și doar o treime – pe cel rural.

Rezultatele cercetărilor calitative s-au materializat în următoarele concluzii:

1. Materialele jurnalistice despre infracțiuni sunt reflectate în presa tipărită prioritar prin intermediul textelor, unele dintre care, de regulă, cele analitice, sunt secundate de elemente iconografice. Cele mai utilizate elemente iconografice pentru reflectarea infracțiunilor în publicațiile periodice sunt fotografiile-simbol și colajele foto.

2. În jurnalismul de televiziune și în cel online materialele care relatează despre diferite tipuri de infracțiuni se axează, prioritar pe imagini, vocea după cadru având menirea, în cele mai dese cazuri, să completeze secvențele TV și să ajute consumatorii de media să înțeleagă și să asimileze mai ușor informația. Pentru redarea infracțiunilor în imagini vizuale, jurnaliștii folosesc prioritar patru tipuri de imagini video, și anume: imaginile integrale, care redau, de regulă, scenele de reținere a infractorilor; imagini secvențiale, care redau doar unele acțiuni din contextul general al infracțiunii reflectate; imagini ale victimelor infracțiunii; imagini-simbol, preluate din arhivă.

3. Conținuturile jurnalistice despre infracțiuni, în mare parte, sunt redactate în conformitate cu prevederile **Codul deontologic al jurnalistului din Republica Moldova [9]**. Jurnaliștii relatează cu acuratețe informația despre crime, dezastre naturale, accidente, infracțiuni și tratează echidistant situațiile în care indivizii sociali suferă prejudicii de orice gen. Nedezvăluirea identității victimelor infracțiunilor este o condiție de principiu în jurnalismul de calitate, excepție fiind contextele în care prevalează interesul public sau dacă există acordul acestora de a le face public numele.

4. Informațiile despre infracțiuni adesea sunt redacte:

- superficial, jurnaliștii reducându-și eforturile doar la prezentarea unor date factologice, fără a face corelație dintre cauză și efect, a explica conjunctura și a le pune în contexte favorabile înțelegerii și conștientizării riscurilor acestora;

- senzațional, instituțiile mediatice încercând tot mai des să atragă cititorul nu prin producție de calitate, dar prin tertipurii ieftine – pagini intens colorate, informații de scandal, titluri prin care se savurează crima și violul, fotografiile senzaționale și nu în ultimul rând, prin vulgaritatea interpretării faptelor;

- în limbaj infect, violent, în care se regăsesc expresii licențioase, necenzurate, precum și etichetări ale protagoniștilor. Redarea intactă a expresiilor lingvistice ale eroilor materialelor de presă, în pofida faptului că ele conferă dimensiuni suplimentare conținutului jurnalistic și scot la lumină informații cu valori semantice deosebite, trăsături de caracter, stări spirituale, emoționale sau calități ale personajului etc., nu întotdeauna este binevenită. Or, de regulă, expresiile violente influențează negativ percepțiile consumatorilor de produse media, fapt care diminuează impactul și reduce efectele scriiturii de presă;

- în manieră spectacularizată, prin intensificarea dimensiunii dramatice a infracțiunilor, deoarece această modalitate captează și menține interesul consumatorilor de media.

5. În procesul de mediatizare a infracțiunilor se atestă, deși tot mai rar, cazuri de încălcare a principiului prezumției nevinovăției în raport cu presupușii autori ai infracțiunilor, pe care jurnaliștii îi califică drept criminali sau ucigași, înainte ca sentința de judecată să fie pronunțată.

6. Uneori terminologia de specialitate este folosită greșit, iar prevederile normelor de drept în vigoare pentru o infracțiune sau alta sunt prezentate eronat, fapt care se produce fie din cauza documentării insuficiente a jurnalistului, fie din lipsa de cunoștințe a lui în acest domeniu.

În baza rezultatelor cercetării deducem că, pentru proiecția mediatică a infracțiunilor, sunt folosite diferite modalități de abordare, care variază de la caz la caz, în funcție de tipul de infracțiune supusă mediatizării și de genul de presă în care materialul jurnalistic urmează a fi realizat. Totodată, în procesul de proiecție mediatică a infracțiunilor, jurnaliștii, în virtutea faptului că stabilesc raporturi de producție cu diferite categorii de actori sociali, inclusiv cu victimele, dar cu autorii infracțiunilor, sunt nevoiți să adopte diferite tipuri de comportamente profesionale, dar și să-și construiască diferite cadre relaționale.

Analiza modalităților de reflectare a infracțiunilor în mass-media autohtonă a scos în evidență, de rând cu practicile pozitive, și unele curențe, care urmează a fi depășite prin conjugarea eforturilor jurnaliștilor, dar și a managerilor instituțiilor media. Astfel, în vederea îmbunătățirii procesului de reflectare mediatică a infracțiunilor și sporirii calității acestor materiale jurnalistice, se impune implementarea unor acțiuni strategice, așa precum:

- Abordarea mediatică a infracțiunilor din perspectiva prevenirii acestora, în scopul formării unui mod sănătos de gândire și de atitudine a populației față de comportamentele și acțiunile sociale deviate.
- Expunerea informației prin prisma coordonatelor de timp: trecut, prezent, viitor, care să proiecteze ansamblul situației reflectate: motivele care au stat la bază infracțiunii, legăturile cauzale existente, măsurile întreprinse de autorități, pedeapsa prevăzută pentru autorii infracțiunii etc.
- Extinderea conținuturilor analitice și utilizarea opiniilor specialiștilor (juriștilor, psihologilor, asistenților sociali) în abordarea subiectelor despre infracțiuni.
- Respectarea principiilor deontologice: evitarea expunerii senzaționale și spectacularizării infracțiunilor, protejarea victimelor – evaluarea adecvată a riscului pentru securitatea lor, excluderea elementelor terifiante, care pot afecta psihicul publicului și starea lui emoțională etc.
- Includerea în materialele jurnalistice de acest gen a informațiilor privind instituțiile de stat și organizațiile nonguvernamentale, care oferă sprijin victimelor infracțiunilor, precum și unele date de contact (adresă, telefon, email) la care acestea pot apela în caz de necesitate.
- Construcția publică a infracțiunilor prin imagini mediatice reprezentative, care să sensibilizeze, dar să nu afecteze starea emoțională a consumatorului de media.

În concluzie, rolul mijloacelor de informare în masă în reflectarea infracțiunilor și în formarea percepțiilor și atitudinilor indivizilor sociali în raport cu acestea este esențial, pentru că, de regulă, în mentalul colectiv, mass-media continuă să fie asociată cu o tribună de dezbatere a valorilor, comportamentelor și idealurilor demne de urmat. Din aceste considerente, instituțiile de presă, în general, și jurnaliștii, în particular, au datoria să abordeze foarte responsabil subiectul infracțiunilor, dând dovadă de acuratețe în expunerea faptelor, datelor și statisticelor. Totodată, ei trebuie să demonstreze obiectivitate și imparțialitate în analiza, interpretarea și explicarea diferitor aspecte ale subiectului abordat: cauzele infracțiunii, cadrul motivațional al infractorului, pedeapsa de care acesta este pasibil, perspectivelor de contracarare a acțiunilor infracționale etc. În acest context, presa, de asemenea, trebuie să reflecte cu maximă responsabilitatea atât acțiunile factorilor de decizie și activitățile de gestionare a situației infracționale, cât și reacțiilor și acțiunilor individuale și/sau de grup în raport cu problema dezbătută. Astfel, activitatea de reflectare mediatică a infracțiunilor constă nu doar în expunerea informațiilor, ci și în analiza tuturor fațetelor subiectului de reflectare, or, doar prin abordări complexe și pluridimensionale, presa reușește să-și realizeze misiunile sociale și să-și valorifice plin potențialul: să facă claritate în conștiința socială, să canalizeze energiile sociale spre armonizarea relațiilor dintre indivizi, să prevină acțiunile antisociale și să promoveze modele adecvate de comportament social.

Referințe:

1. Codul Penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18-04-2002. [Accesat: 20.10.2021]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=109495&lang=ro
2. Noțiunea de infracțiune și trăsăturile acesteia. [Accesat: 20.10.2021]. Disponibil: <https://facultateadrept.wordpress.com/drept-penal-parte-general-a-i/curs-7-notiunea-de-infracțiune-si-trasaturile-acesteia/>
3. GUZUN, A., GUZUN, I. Violența împotriva copiilor: ce și cum relatăm. Ghid de bune practici pentru mass-media. Chișinău, 2006. [Accesat: 20.10.2021]. Disponibil: <https://mediaforum.md/upload/theme-files/ghid-mass-media-violenta-copii.pdf-58e29d9f6ae91.pdf>
4. SACHELARIE, O. M. Mass-media și violența. În: Revista Română de Sociologie, Serie nouă, anul XI, nr. 1-2, p. 99–108, București, 2000, pp. 99-108. [Accesat: 20.10.2021]. Disponibil: <https://www.revistadesociologie.ro/pdf-uri/nr.1-2-2000/OCTAVIAN%20MIHAIL%20SACHELARIE%20art9.pdf>
5. STEPANOV, G. Bazele jurnalismului. Chișinău: CEP USM, 2018, p. 84 194 p. ISBN 978-9975-142-74-8.
6. MARIN, T. Violența în mass-media și criminalitatea ca fenomen social. In: Ultima ora. Cotidian National Independent, 14 martie 2017. [Accesat: 14.10.2021]. Disponibil: <https://ultima-ora.ro/violenta-in-mass-media-si-criminalitatea-ca-fenomen-social/>
7. STEPANOV, G., GUZUN, I. Jurnalismul în situație de criză, Chișinău: CEP USM, 2010, p. 45. 227 p. ISBN 978-9975-70-922-4.
8. STEPANOV, G. Jurnalismul social: aspecte definitorii. Chișinău: CEP USM, 2015, p. 145. 246 p. ISBN 978-9975-71-714-4.
9. Codul deontologic al jurnalistului din Republica Moldova. [Accesat: 16.10.2021]. Disponibil: <https://www.consiliuldepresa.md/ro/page/codul-deontologic-al-jurnalistului-din-r-moldova>